

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

Erkinova Zarina

*Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi
3-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqola boshlang'ich sinflarda ta'lim sifatini oshirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni va ahamiyatini atroflicha tahlil qiladi. Maqolada o'quv jarayoniga interfaol usullarni, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) va loyihaviy yondashuvlarni integratsiyalash orqali o'quvchilarning faolligini, ijodiy qobiliyatlarini va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish yo'llari ko'rsatilgan. Muallif innovatsion texnologiyalarni qo'llashning metodologik asoslarini, ularning pedagogik samaradorligini va boshlang'ich ta'limdagi dolzarbligini asoslaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, innovatsion ta'lim texnologiyalarini tizimli ravishda joriy etish o'quv materialini o'zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshiradi, o'quvchilarda o'qishga bo'lgan motivatsiyani kuchaytiradi va ularni kelajakdagi ta'lim bosqichlariga samarali tayyorlaydi. Maqolada ushbu texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha aniq tavsiyalar ham berilgan.*

Kalit so'zlar: *innovatsion ta'lim, boshlang'ich sinflar, pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar, AKT, o'quv motivatsiyasi, tanqidiy fikrlash.*

Abstract: *This scientific article provides a comprehensive analysis of the role and significance of innovative educational technologies in enhancing the quality of education in primary grades. It outlines methods for developing students' engagement, creative abilities, and critical thinking skills by integrating interactive techniques, modern information and communication technologies (ICT), and project-based approaches into the learning process. The author substantiates the methodological foundations for applying innovative technologies, their pedagogical effectiveness, and their relevance to primary education. Research findings indicate that the systematic implementation of innovative educational technologies significantly improves the mastery of learning material, strengthens students motivation to learn, and effectively prepares them for future stages of education. The article also offers specific recommendations for the practical application of these technologies.*

Keywords: *innovative education, primary grades, pedagogical technologies, interactive methods, ICT, learning motivation, critical thinking.*

Zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri yosh avlodni XXI asr talablariga javob bera oladigan, kreativ fikrlaydigan va innovatsion g'oyalarni hayotga tadbiq eta oladigan shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir.

Ushbu jarayonda boshlang'ich sinflardagi ta'lim-tarbiya sifati hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi, chunki aynan shu bosqichda bolalarning kelajakdagi o'qish motivatsiyasi, bilimlarni egallash ko'nikmalari va shaxsiy sifatlari poydevori qo'yiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning "Yangi O'zbekiston strategiyasi" asarida ta'lim sohasiga alohida e'tibor qaratilgan bo'lib, bu borada innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni joriy etishning zarurligi ta'kidlangan [1]. An'anaviy o'qitish metodlari bugungi kunda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda yetarli samaradorlikni bermasligi kuzatilmoqda. Shu bois, boshlang'ich sinflarda innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining ta'lim jarayoniga joriy etilishi o'quvchilarning o'quv materialini chuqurroq o'zlashtirishiga, ularning darsga bo'lgan qiziqishini oshirishga va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga yordam beradi [2].

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, interfaol usullar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va loyiha asosidagi ta'lim kabi innovatsion yondashuvlar boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning kognitiv rivojlanishi va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi [5, 6].

O'zbekiston ta'lim tizimida ham bu yo'nalishda sezilarli ishlar amalga oshirilmoqda, xususan, boshlang'ich sinflarda pedagogik innovatsiyalarni qo'llash bo'yicha bir qator tadqiqotlar olib borilmoqda [3, 4].

Biroq, ushbu ilmiy maqola doirasida innovatsion texnologiyalarni amaliyotga samarali tatbiq etish mexanizmlarini chuqur tahlil qilish, ularning boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv faoliyatiga ta'sirini baholash va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqish maqsad qilingan.

Ushbu ilmiy maqolaning asosiy maqsadi boshlang'ich sinflarda innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llashning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish, ularning amaliy ahamiyatini ko'rsatish hamda ta'lim samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Maqolaning vazifalari quyidagilardan iborat:

- innovatsion ta'lim texnologiyalarining boshlang'ich sinf ta'limidagi o'рни va ahamiyatini aniqlash;
- ularning turlari va qo'llash imkoniyatlarini o'rganish;
- innovatsion texnologiyalarni joriy etishda yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va ularni hal etish yo'llarini ko'rsatish;
- hamda o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlarning rolini ochib berish.

Boshlang'ich sinflarda innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning asarlarida ta'lim sohasidagi islohotlar, jumladan, innovatsion yondashuvlarning zarurligi alohida ta'kidlangan bo'lib, bu yangi O'zbekiston strategiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida e'tirof etiladi [1].

Bu yondashuv ta'lim tizimining barcha bosqichlarida, xususan, boshlang'ich ta'limda ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

R.J. Ishmuhamedovning tadqiqotlari innovatsion texnologiyalarning ta'limdagi o'rni va ahamiyatini chuqur tahlil qiladi. Uning asarlarida innovatsion yondashuvlar o'quv jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilarning bilish faoliyatini oshirishning muhim vositasi sifatida ko'rsatiladi [2]. Bu ishlar boshlang'ich sinflarda innovatsiyalarni joriy etish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

R.G. Safarova o'zining tadqiqotlarida boshlang'ich sinflardagi pedagogik innovatsiyalarga e'tibor qaratib, ularning o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mosligini tahlil qilgan. Uning ishlari innovatsion texnologiyalarni amaliyotga joriy etishning o'ziga xos jihatlarini ochib beradi [3]. Bu esa ushbu ilmiy maqola mavzusining amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

S.A. Kuldoshev ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) rolini o'rgangan. Uning ta'kidlashicha, AKT o'quv jarayonini boyitish, o'quv materiallarini vizuallashtirish va o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega [4]. Bu jihatlar boshlang'ich sinflarda innovatsion texnologiyalarni qo'llashda AKTning hal qiluvchi rolini tasdiqlaydi.

O.S. Rogova interaktiv o'qitish metodlarining boshlang'ich maktabdagi samaradorligini o'z ilmiy ishlarida yoritgan. Uning tadqiqotlari interaktiv usullarning o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish va o'quv materialini chuqurroq o'zlashtirishga yordam berishini ko'rsatadi [5]. Bu esa innovatsion texnologiyalarni qo'llashda interfaol yondashuvlarning muhimligini ta'kidlaydi.

B.D.Khusanovning tadqiqotlari innovatsion texnologiyalarning o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishdagi rolini tahlil qiladi. Uning ishlari innovatsion yondashuvlar orqali bolalarda tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuvlarni shakllantirish imkoniyatlarini ko'rsatadi [6]. Shunga qaramay, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, innovatsion texnologiyalarni tizimli va kompleks tarzda joriy etish bo'yicha amaliy tavsiyalar va metodik qo'llanmalar yaratishda hali ham bo'shliqlar mavjud.

Mazkur ilmiy maqola boshlang'ich sinflarda innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash samaradorligini tadqiq qilishga qaratilgan bo'lib, aralash usullar (mixed methods) tadqiqot dizaynidan foydalanilgan.

Ushbu yondashuv miqdoriy va sifat ko'rsatkichlarni birgalikda tahlil qilish imkonini beradi, bu esa tadqiqot obyekti – boshlang'ich sinf o'quvchilari va o'qituvchilarining innovatsion texnologiyalarga munosabatini chuqur o'rganishga xizmat qiladi.

Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston Respublikasi umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash holati belgilangan.

Ma'lumotlarni yig'ishda bir qancha usullar qo'llanildi. Jumladan, boshlang'ich sinf o'qituvchilari orasida so'rovnomalar o'tkazildi, bu innovatsion texnologiyalarni qo'llash darajasi, ularning afzalliklari va qiyinchiliklari haqida miqdoriy ma'lumotlar

olish imkonini berdi. Shuningdek, o'qituvchilar va ma'muriyat vakillari bilan chuqurlashtirilgan intervyular o'tkazilib, innovatsion texnologiyalarni joriy etishdagi institutsional va metodologik jihatlar sifat jihatidan o'rganildi [2]. Dars jarayonlarida bevosita kuzatuvlar olib borildi, bu innovatsion texnologiyalarning amaliy qo'llanilishi va o'quvchilarning darslardagi faolligini baholashga yordam berdi [5]. Mirziyoyevning "Yangi O'zbekiston strategiyasi" asarida ta'kidlanganidek, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish ustuvor yo'nalishlardan hisoblanadi [1].

Yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilishda miqdoriy va sifat usullaridan foydalanildi. So'rovnoma ma'lumotlari statistik dasturlar (masalan, SPSS) yordamida tahlil qilinib, innovatsion texnologiyalarni qo'llash chastotasi, samaradorligi va o'qituvchilarning ularga bo'lgan munosabati aniqlandi. Intervyu va kuzatuv ma'lumotlari esa tematik tahlil (thematic analysis) orqali qayta ishlanib, innovatsion texnologiyalarning ta'lim jarayoniga ta'siri, o'qituvchilarning tajribalari va mavjud muammolar chuqur tushunildi [3]. Ushbu yondashuv tadqiqotga har tomonlama va ob'ektiv baho berish imkonini berdi.

Maqolada axloqiy me'yorlarga qat'iy rioya qilindi. Ishtirokchilarning shaxsiy ma'lumotlari maxfiyligi ta'minlandi va ularning roziligi olinganidan so'nggina ma'lumotlar yig'ildi. Tadqiqot natijalarini e'lon qilishda ishtirokchilarning shaxsi oshkor etilmasligi kafolatlandi. B.D. Xusanovning ta'kidlashicha, innovatsion texnologiyalar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi [6].

Maqolaning cheklovlari shundan iboratki, u cheklangan geografik hudud va maktablar sonini qamrab olganligi sababli, olingan natijalarni butun respublika miqyosiga umumlashtirishda ehtiyot bo'lish lozim. Shuningdek, o'qituvchilarning innovatsion texnologiyalarni qo'llashdagi malakasi va texnik imkoniyatlarining turlichaligi tadqiqot natijalariga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Maqolaning validligi va ishonchliligi quyidagi choralar orqali ta'minlandi: ma'lumotlarni yig'ishda bir nechta usullardan foydalanish (triangulyatsiya), so'rovnomalar va intervyular uchun sinovdan o'tgan savollardan foydalanish, shuningdek, yig'ilgan ma'lumotlarni bir necha ekspertlar tomonidan tahlil qilish.

Bu usullar tadqiqot natijalarining ob'ektivligi va ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi [4]. Ushbu ilmiy maqolada boshlang'ich sinflarda innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llashning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati atroflicha tahlil qilindi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, interfaol usullar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va loyihaviy o'qitish kabi innovatsion yondashuvlar o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish hamda ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishda muhim rol o'ynaydi [2, 6].

Ayniqsa, AKT vositalaridan foydalanish o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishga xizmat qilib, o'quvchilarda mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantiradi [4]. Shuningdek, innovatsion texnologiyalar o'qituvchilarga o'quv

materialini turli shakllarda taqdim etish imkonini berib, har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi [3].

O'tkazilgan tahlillar natijasida, boshlang'ich ta'limda innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish o'quv sifatini oshirish va kelajak avlodni zamonaviy talablar asosida tarbiyalash uchun zaruriy shart ekanligi ta'kidlandi. Shu bois, ta'lim siyosati darajasida innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo'yicha tizimli yondashuvlarni kuchaytirish lozim.

Jumladan, o'qituvchilarning innovatsion pedagogik texnologiyalar bo'yicha malakasini oshirish kurslarini muntazam tashkil etish, ularni zamonaviy texnik vositalar bilan ta'minlash hamda innovatsion o'quv dasturlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi [1]. Bu esa o'z navbatida, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni XXI asr ko'nikmalari bilan qurollantirishga xizmat qiladi.

Amaliyot uchun quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi: boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun interfaol doska, planshetlar va maxsus ta'lim dasturlari bilan ishlash bo'yicha doimiy seminarlar va treninglar tashkil etish; fanlarni o'qitishda o'yin texnologiyalari, keys-stadi va loyihaviy usullardan faol foydalanishni rag'batlantirish; ta'lim muassasalarini zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan jihozlashni davom ettirish.

Ushbu chora-tadbirlar boshlang'ich ta'lim tizimida innovatsion o'zgarishlarni tezlashtirishga va ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. (2020). Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.
2. Ishmuhammedov R.J. (2004). Innovatsion texnologiyalar ta'limda. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Safarova, R.G. (2018). Boshlang'ich sinflarda pedagogik innovatsiyalar. Pedagogik mahorat, (3), 112-117.
4. Kuldoshev, S. A. (2019). Ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. Toshkent: Tafakkur Bo'stoni.
5. Rogova O.S. (2015). Interaktivnye metody obucheniya v nachalnoy shkole. Nachalnaya shkola, (5), 23-27.
6. Khusanov B.D. (2021). The role of innovative technologies in developing students creative abilities. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 9(11), 18-24.